

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2018)

11ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»



Το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης: συνέργεια ή πρόκληση στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας;

Θεοδώρα Βοϊβόντα, Βασίλης Κόλλιας, Μαρία Παπαρούση, Νικόλαος Χανιωτάκης

doi: [10.12681/cetpe.4329](https://doi.org/10.12681/cetpe.4329)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βοϊβόντα Θ., Κόλλιας Β., Παπαρούση Μ., & Χανιωτάκης Ν. (2022). Το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης: συνέργεια ή πρόκληση στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας;. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 411–414. <https://doi.org/10.12681/cetpe.4329>

Το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης: συνέργεια ή πρόκληση στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας;

Θεοδώρα Βοϊβόντα¹, Βασίλης Κόλλιας², Μαρία Παπαρούση³, Νικόλαος Χανιωτάκης⁴

tboivon@gmail.com, ykollias@uth.gr, mpaparou@uth.gr, chaniot@uth.gr

¹ Υπ. Διδάκτορας ΠΤΔΕ Θεσσαλίας

² Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ Θεσσαλίας, ³ Αν. Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Θεσσαλίας,

⁴ Αν. Καθηγητής ΠΤΔΕ Θεσσαλίας

Περίληψη

Η συγκεκριμένη μελέτη στοχεύει να διερευνήσει αφενός αν υπάρχει κάποιο μοντέλο Μεικτής Μάθησης (blended learning) που να συνάδει με τις θεωρητικές κατευθύνσεις της διδασκαλίας της Λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Α' Λυκείου) και αφετέρου ποιες συνέργειες ή προκλήσεις καταγράφονται, όταν γίνεται προσπάθεια συγκερασμού των θεωρητικών κατευθύνσεων της Μεικτής Μάθησης και της διδασκαλίας της Λογοτεχνίας. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αναδεικνύεται το μοντέλο Κοινότητας Διερεύνησης (Community of Inquiry- CoI), ως το πλέον πρόσφορο από την πλευρά της Μεικτής Μάθησης. Σκιαγραφούνται οι δυνατότητές του και αναζητούνται οι συνέργειες και οι πιθανές προκλήσεις που παρουσιάζονται σχετικά με τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας. Η βιβλιογραφία αντλείται τόσο από τον εγχώριο, όσο και τον διεθνή επιστημονικό διάλογο για τη Μεικτή Μάθηση και το μοντέλο CoI-συμπεριλαμβάνοντας συγγενείς επιστημονικές περιοχές, όπως την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, την ηλεκτρονική μάθηση και τα συνεργατικά περιβάλλοντα που υποστηρίζονται από υπολογιστή (CSCL). Επιπρόσθετη βιβλιογραφία αντλείται από τον χώρο της Διδακτικής της Λογοτεχνίας και τον ευρύτερο χώρο της κριτικής σκέψης.

Λέξεις κλειδιά: Μεικτή Μάθηση (blended learning), Κοινότητα Διερεύνησης (Community of Inquiry), Λογοτεχνία, Κριτική Σκέψη, Αυτορρύθμιση-Συρρύθμιση.

Εισαγωγή

Η Μεικτή Μάθηση (blended learning) συνδυάζει τη face to face διδασκαλία που απαιτεί τη φυσική παρουσία των μαθητών στην τάξη, με τη μάθηση μέσω διαδικτύου (Bonk & Graham, 2012). Η Μεικτή Μάθηση επιτυγχάνει τα μέγιστα οφέλη της όταν στοχεύει στην κατεύθυνση της «βαθιάς» μάθησης, και όταν συνδυάζεται η υποστηριζόμενη επικοινωνία με συνεργασία (Garrison, 2017). Ως «βαθιά μάθηση» ή ανώτερες δεξιότητες σκέψης λογίζονται α. η κριτική σκέψη (ανάλυση, αξιολόγηση, αναπλαισίωση) και β. η μεταγνώση (γνώση και ρύθμιση: ατομική και συλλογική) (Lai, 2011). Τη μέριμνα αυτή για τη «βαθιά μάθηση» τη συναντούμε και στον χώρο της διδακτικής της Λογοτεχνίας, όπου οι κεντρικές θεωρητικές κατευθύνσεις είναι αυτές του κριτικού γραμματισμού και του πολιτισμικού γραμματισμού (ΑΠΣ, 2011-ΦΕΚ 1562/2011-Αριθμ.70001/Γ2; Australian Curriculum, 2015; Curriculum for Excellence-Scotland, n.d; ΔΕΠΠΣ, 2003; Νέο Σχολείο, 2011-ΦΕΚ 2350/2013-Αριθμ.124060/Γ2; The National Curriculum in England, 2014). Ο κριτικός γραμματισμός περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ερωτήσεις όπως: γιατί συμβαίνει αυτό; ποιος είναι ο σκοπός του; ποιου τα συμφέροντα υπηρετεί; ποιου τα συμφέροντα υπονομεύει; πώς λειτουργεί (Bayhnam, 2002); Ο πολιτισμικός γραμματισμός περιλαμβάνει την κατανόηση, τη σύγκριση, και την αξιολόγηση του τρόπου

κατά τον οποίο διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμοί έχουν οργανώσει την ανθρώπινη εμπειρία (Finlay & Smith, 1994).

Η παρούσα εργασία εστιάζει σε δύο ερευνητικά ερωτήματα α. ποιο μοντέλο Μεικτής Μάθησης βρίσκεται πιο κοντά με τις αρχές του κριτικού και του πολιτισμικού γραμματισμού; και β. ποιες συνέργειες ή προκλήσεις καταγράφονται ανάμεσα στο μοντέλο αυτό και τις κατευθύνσεις της διδακτικής της Λογοτεχνίας;

Μεθοδολογία

Ακολουθήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης με εστίαση στους παρακάτω υπερώνυμους άξονες-λέξεις κλειδιά: α. «κριτική σκέψη» (κριτική σκέψη, αυτορρύθμιση, συρρύθμιση, κριτικός γραμματισμός, αξιολόγηση, δεξιότητες 21^{οο} αι.), β. «Λογοτεχνία και διδακτική» της (κριτικός, πολιτισμικός γραμματισμός, Λογοτεχνία-Γλώσσα), γ. «συνεργατική διερευνητική μάθηση» (συνεργατική μάθηση, συνεργατική διερεύνηση, εξ αποστάσεως ηλεκτρονική μάθηση, υποστηριζόμενη μάθηση με ΤΠΕ, Μεικτή Μάθηση και μοντέλα Μεικτής Μάθησης). Στη συνέχεια, η συγκριτική αποτίμηση των μοντέλων Μεικτής Μάθησης έγινε στη βάση των παρακάτω κριτηρίων: α. της υποστήριξης συνεργασίας, αλληλεπίδρασης και συνεργατικής διερεύνησης, β. της μεθοδολογίας ανάπτυξης κριτικής σκέψης και μεταγνωστικών δεξιοτήτων, και γ. της παροχής τεκμηριωμένων (εμπειρικά) κριτηρίων αξιολόγησης της ανάπτυξης κριτικής σκέψης.

Αποτελέσματα

Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, λαμβάνοντας υπόψη το ενοποιημένο γνωστικό αντικείμενο γλώσσας και λογοτεχνίας στο εξωτερικό, έχουν ως βασικούς πυλώνες τους τον κριτικό και πολιτισμικό γραμματισμό τόσο στο εξωτερικό (Australian Curriculum, 2015; Curriculum for Excellence -Scotland, n.d; The National Curriculum in England, 2014), όσο και στην Ελλάδα και για το Γυμνάσιο (ΔΕΠΠΣ, 2003; Νέο Σχολείο, 2011-ΦΕΚ 2350/2013-Αριθμ.124060/Γ2), αλλά και για το Λύκειο (Α' Λυκείου-ΦΕΚ 1562/2011-Αριθμ.70001/Γ2).

Η αναδίφηση αναφορικά με τη μεικτή και ηλεκτρονική μάθηση, έφερε στην επιφάνεια δύο ευρύτερες κατηγορίες μοντέλων. Από τη μία πλευρά μοντέλα που στηρίζονται περισσότερο σε προσδοκίες με βάση τις θεωρίες μάθησης, παρέχοντας κυρίως μια ακολουθία «εναλλαγών» των ρυθμίσεων (face to face και on line, βλ. πχ. αντίστροφη τάξη -flipped classroom, σταθμοί εργασίας-rotation station, etc.) (Dream Box Learning, 2013; Khan Academy, n.d). Από την άλλη πλευρά οι εργασίες της δεύτερης κατηγορίας στηριγμένες σε εμπειρικές μελέτες, παρουσιάζουν μοντέλα με μονοδιάστατη στόχευση, άλλα περισσότερο στην οργάνωση περιεχομένου (e-content), άλλα στη μεταφορά γνώσεων (e-teaching), άλλα στις ατομικές δραστηριότητες (e-learning), άλλα στις συνεργατικές δραστηριότητες (collaborative e-learning) και τέλος άλλα στην ανάπτυξη κοινότητας μάθησης (communities of learning) (Halverson, Graham, Spring, & Drysdale, 2014; Τζιμογιάννης, 2017).

Συζήτηση-Το μοντέλο Κοινότητας Διερεύνησης

Αναδείχθηκε ότι, αν και η πλειονότητα των εμπειρικών μελετών που αφορά τη Μεικτή ή Ηλεκτρονική Μάθηση στοχεύει στην καλλιέργεια κριτικής σκέψης και γενικότερα στις ανώτερες δεξιότητες σκέψης μέσα από τη συνεργατική διερεύνηση, μόνο ένα μοντέλο συνδυάζει και προσφέρει ταυτόχρονα, τη μεθοδολογία, τη διάταξη/πορεία της κριτικής συνεργατικής διερεύνησης, αλλά και τον τρόπο αξιολόγησης μιας ποιοτικής εκπαιδευτικής

εμπειρίας καλύπτοντας δυνητικά τόσο τον κριτικό και πολιτισμικό γραμματισμό όσο και τη συνεργατική διερεύνηση, και αυτό είναι το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης (Community of Inquiry) των Garrison, Anderson και Archer (2000, 2001). Το μοντέλο στηρίζεται στην παραδοχή ότι η μάθηση πραγματώνεται μέσα από μία κοινότητα διερεύνησης όπου οι μανθάνοντες αλληλεπιδρούν τόσο μεταξύ τους, όσο και με τον διδάσκοντα. Η αλληλεπίδραση αυτή συντελείται μέσα από τρεις διακριτές παρουσίες/διαστάσεις. Τη γνωστική (cognitive presence), την κοινωνική (social presence) και τη διδακτική παρουσία (teaching presence) (Garrison, 2017).

Συνέργεια μεταξύ του μοντέλου CoI και της Διδακτικής της Λογοτεχνίας

Η μεγαλύτερη συνέργεια που παρουσιάζεται ανάμεσα στο μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης και στη διδακτική της Λογοτεχνίας (ΑΠΣ, 2011) αφορά την παραπήλεια μεθοδολογία πάνω στην οποία στηρίζονται. Το μεθοδολογικό πλαίσιο του CoI αρθρώνεται μέσα από τα τέσσερα στάδια του Πρακτικού Μοντέλου Διερεύνησης (Garrison, Anderson & Archer, 2001), που είναι το γενεσιουργό γεγονός (triggering event), η εξερεύνηση (exploration), η ενσωμάτωση (integration) και η επίλυση (resolution). Αντίστοιχα στη Λογοτεχνία η μεθοδολογία στηρίζεται στο project και στη συνεργασία σε ομάδες μέσα από τρεις φάσεις: προαναγνωστική, αναγνωστική και μετααναγνωστική (ΑΠΣ, 2011). Η αναγνωστική φάση αντιστοιχεί στην εξερεύνηση και την ενσωμάτωση του CoI.

Πρόκληση μεταξύ του μοντέλου CoI και της Διδακτικής της Λογοτεχνίας

Μέσα από την ευθυγράμμιση των δύο θεωρητικών κατευθύνσεων –αφενός της Κοινότητας Διερεύνησης, αφετέρου της διδακτικής της Λογοτεχνίας, διαμορφώνεται μια πρόκληση που πιθανώς οδηγεί σε μια διεύρυνση τόσο ως προς την κριτική σκέψη, όσο και ως προς την πλευρά του πολιτισμικού γραμματισμού. Από τη μία πλευρά, η Μεικτή Μάθηση και συγκεκριμένα το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης, στοχεύει να καλλιεργήσει ψυχρά-αυστηρά την κριτική σκέψη καθώς υποστηρίζει ουσιαστικά απόκτηση γνώσεων ανώτερης τάξης που περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την επίλυση προβλημάτων, τη διαίσθηση και τη διορατικότητα, καθώς επίσης την αυτορρύθμιση (Akyol, & Garrison, 2011), και τη συρρύθμιση (Garrison, & Akyol, 2015a; 2015b). Από την άλλη πλευρά η στόχευση του μαθήματος της λογοτεχνίας στη διαμόρφωση *εναισθητων και κριτικά σκεπτόμενων αναγνωστών που θα είναι υποψιασμένοι για την «πολιτική του νοήματος»* (Αθανασοπούλου & Μπαζούκης, 2013: 37), κατανοώντας και παράγοντας ποικίλης μορφής κείμενα σε κάθε εποχή, μέσα από τον κριτικό και πολιτισμικό γραμματισμό που προϋποθέτει το στοιχείο της «πολιτικής» στάσης (Θεριανός & Μπέλλα, 2013; McLaren, 2010), θέτει προκλήσεις αλλά και προοπτικές διεύρυνσης της κριτικής σκέψης.

Συμπερασματικά, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα καταδεικνύεται ως προσφορότερο μοντέλο Μεικτης Μάθησης, το μοντέλο της Κοινότητας Διερεύνησης των Garrison, Anderson και Archer (2000, 2001). Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, διαφάνηκε ως σημείο συνέργειας η κοινή μεθοδολογία που ακολουθείται και στα δύο πλαίσια, με εναργέστερη παρουσίαση μεθοδολογίας στο μοντέλο CoI. Ως σημείο πρόκλησης, αναδείχθηκε η στόχευση της κριτικής σκέψης (μοντέλο CoI) και του κριτικού και πολιτισμικού γραμματισμού (Λογοτεχνία), με την πρόταση ότι ουσιαστικά ο κριτικός και πολιτισμικός γραμματισμός αποτελούν συνολικά μια υπερώνυμη έννοια και η οποία συμπεριλαμβάνει την κριτική σκέψη, την αυτορρύθμιση και συρρύθμιση διευρύνοντας και ολοκληρώνοντας τις μέσα από τη Λογοτεχνία. Τέλος, η αξιολόγηση, αλλά και ο ρόλος του εκπαιδευτικού διαφαίνεται πληρέστερος και λεπτομερέστερος όπως αυτός

διαλαμβάνεται μέσα από τη Μεκτική Μάθηση και το μοντέλο CoI, λειτουργώντας συμπληρωματικά και εν είδει εκλέπτυνσης στα αντίστοιχα πεδία της Λογοτεχνίας.

Αναφορές

- Akyol, Z., & Garrison, D. R. (2011). Assessing metacognition in an online community of inquiry. *The Internet and Higher Education*, 14(3), 183-190.
- Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο (Νέο Σχολείο, 2011 - ΦΕΚ 2350/2013-Αριθμ.124060/Γ2) (2011). Ανάκτηση από: <https://goo.gl/78kfkL>
- Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στην Α' Λυκείου (ΦΕΚ 1562/2011 - Αριθμ.70001/Γ2). Ανάκτηση από: <https://goo.gl/A7LQi4>
- Αθανασοπούλου, Α., & Μπαζούκης, Α. (28-30 Νοεμβρίου 2013). Το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας στη Δημόσια Εκπαίδευση της Κύπρου. Στόχοι, καινοτομίες και εμπειρίες από τη εφαρμογή του. Στο: Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σήμερα, κοινωνία και εκπαίδευση* (σσ. 30-77). Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλολογίας.
- Australian Curriculum (2015). *F-10 Curriculum for Senior Secondary Education*. Retrieved from: <https://goo.gl/7yejKZ>
- Baynham, M. (2002). *Πρακτικές Γραμματισμού*, (μτφρ. Μ. Αραποπούλου), Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2012). *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer.
- Curriculum for Excellence (Scotland) (n.d). *Literacy and English-Experiences and Outcomes*. Retrieved from: <https://goo.gl/M3p7yn>
- ΔΕΠΠΣ (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ανακτήθηκε στις 1/3/2018 από <https://goo.gl/1ccDFv>
- Dream Box Learning. (2013). *6 Models of Blended Learning*. Retrieved from: <https://goo.gl/XeZ265>
- Finlay, L. S., & Smith, N. (1994). Literacy and Literature: Making or Consuming Culture? In Myrsiades, K. & Myrsiades, L., *Margins in the classroom; Teaching Literature Minneapolis*, University of Minnesota Press
- Halverson, L. R., Graham, C. R., Spring, K. J., Drysdale, J. S., & Henrie, C. R. (2014). A thematic analysis of the most highly cited scholarship in the first decade of blended learning research. *The Internet and Higher Education*, 20, 20-34.
- Garrison, D. R., & Akyol, Z. (2015a). Toward the development of a metacognition construct for communities of inquiry. *The Internet and Higher Education*, 24, 66-71.
- Garrison, D & Akyol, Z. (2015b). Corrigendum to 'Toward the development of a metacognition construct for communities of inquiry'. *The Internet and Higher Education*, 26, 66-71.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 87 - 105.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2001). Critical thinking, cognitive presence, and computer conferencing in distance education. *American Journal of Distance Education*, 15(1), 7-23.
- Garrison, D. R. (2017). *E-Learning in the 21st century: A community of inquiry framework for research and practice* (3rd Ed.). London: Routledge/Taylor and Francis.
- Θεριανός, Κ. & Μπέλλα, Μ. (2013). *Κριτική Παιδαγωγική: τι είναι και τι δεν είναι*. Ανακτήθηκε στις 19 Φεβρουαρίου 2018 από: <https://goo.gl/qtsgHa>
- Khan Academy (n.d). The Case for Blended Learning. Retrieved on 11/2/2018 from: <https://goo.gl/Ei1izV>
- Lai, E. R. (2011). *Metacognition: A Literature Review*. Pearson Assessments Research Reports.
- McLaren, P. (2010). Κριτική Παιδαγωγική: Μια επισκόπηση (Μετάφρ. Β. Παππή). Στο: Π. Γούναρη & Γ. Γρόλλιος (επιμ), *Κριτική Παιδαγωγική. Μια συλλογή κειμένων* (σσ. 279-330). Αθήνα: Gutenberg.
- The National Curriculum in England (2014). *The national curriculum in England Key stages 3 and 4 framework document*. Retrieved from: <https://goo.gl/mi15AF>
- Τζιμογιάννης, Α. (2017). *Ηλεκτρονική μάθηση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί*. Αθήνα: Κριτική.